

Midwintertelling van watervogels in januari 2013: weer tijdens een weersomslag

Kleine Zwanen, ditmaal weer wat talrijker, 2 januari 2010. Foto: Hans Gebuis

Pijlstaarten. Foto: Hans Gebuis

Tussen 11 en 14 januari 2013 gingen ongeveer 1600 vogelaars op pad om watervogels te tellen. Dit was voor de 47e midwintertelling, die onderdeel is van een internationaal initiatief om de overwinterende watervogels in de hele flyway in kaart te brengen. Zoals de afgelopen jaren al vaker voorkwam, viel de telling samen met een omslag naar een kouder weertype. Zorgde dit voor vorsttrek of een influx van wintergasten?

Normaal winterweer

De winter van 2012/13 ging als 'normaal' de KNMI-boeken in. Het was de vijfde winter op rij met een gevoelige vorstperiode. November verliep volgens het boekje. December startte vrij koud, maar een zuidwestelijke stroming stuwde de temperaturen behoorlijk op. Op 23 december was het in Limburg zelfs bijna 14°C. Zoals we de laatste jaren vaker zagen, vond er rond de telling een stevige koude-inval plaats: vanaf de vrijdag voor het telweekend duikelden de temperaturen en tijdens het weekend zaten we in een overgangsfase naar zeer koud winterweer. Het was echter prachtig om te tellen met redelijk wat zon en weinig wind. Na de telling viel er sneeuw en werd het pas echt koud: in De Bilt werd een reeks van 12 ijsdagen vastgesteld (maximumtemperatuur beneden nul). Van vorsttrek was tijdens het telweekend nog geen sprake, maar vlak daarna kwam deze goed op gang.

Stijgers, dalers en gelijkblijvers

Bij de telling in januari 2013 werden in totaal 5,2 miljoen watervogels geteld. Dat zijn er een dikke 400.000 minder dan bij de vorige telling, maar desondanks het op twee na beste resultaat ooit.

Dit jaar werden van 53 soorten meer dan 1000 exemplaren geteld (tabel 1). Bij een derde (18) waren de aantallen vergelijkbaar (<10% verandering) met het vijfjarig gemiddelde, bij 23 was het aantal hoger en bij 12 juist lager. Soorten met relatief hoge aantallen hadden dus de overhand, maar dat zou een week later anders zijn geweest omdat het deels gaat om soorten die bij kouder weer verder trekken. De grootste winnaars waren Kleine Canadese Gans (+166%), Pijlstaart (+110%) en Kievit (+89%), waarbij de aantallen van de laatstgenoemde niet bijzonder hoog waren, maar wel veel hoger dan in de voorgaande winters met veel wegtrek. Hetzelfde geldt voor nummer vier, de Goudplevier. Grote verliezers waren Kleine Rietgans (-81%), Grote Mantelmeeuw (-62%) en Tureluur (-39%). De telling van de Zwarte Zee-eend, slechts

11.500 exemplaren, was incompleet. Het gebied waar zich vorig jaar de meeste vogels ophielden (Noordzeekust ten noorden van Ameland, Schiermonnikoog en Rottum), bleef ongeteld.

Duikers, futen, aalscholvers en reigers

Roodkeelduikers waren met 387 exemplaren mager vertegenwoordigd, maar kort na de telling passeerden spectaculaire aantallen de trektelposten langs de kust. Dat er relatief weinig Futen waren, past in de afnemende trend sinds begin deze eeuw.

Aan de toename van de Aalscholver sinds het begin van de tellingen in 1976 lijkt een einde te komen. Grote Zilverreigers namen voor de eerste maal niet toe, een voorbode van stabilisatie? Ten opzichte van 2012 - toen een licht herstel inzette na twee koudere winters - was het aantal Kleine Zilverreigers bijna gehalveerd. Vermoedelijk heeft de ferme koude in februari 2012 veel vogels de das om gedaan. Hetzelfde verhaal geldt voor de Blauwe Reiger.

Zwanen en ganzen

Verheugend was het aantal Kleine Zwanen. Na het dieptepunt vorig jaar werden er weer bijna 8900 geteld, het hoogste totaal sinds 2009. Het accent lag op de Randmeren, de Veenkoloniën, de Zuid-Hollandse veenweiden en West Zeeuws-Vlaanderen. Ook Wilde Zwanen kwamen iets boven het gemiddelde uit, met aardige groepen in Drenthe en Groningen. De 927 getelde Kleine Rietganzen vormen een dramatisch mager resultaat. Veel exemplaren zaten in Denemarken.

Het aantal Kolganzen daalde licht ten opzichte van voorgaande jaren. Na een piek tussen 2006 en 2009 lijkt de stand op iets lager niveau te stabiliseren. Was het aantal Grote Canadese Ganzen vorig jaar nog spectaculair gestegen, dit jaar bleef de teller op vrijwel hetzelfde niveau steken. Dat kan niet gezegd worden van de Kleine Canadese Gans, maar hierbij speelt grotere bekendheid met de soort wellicht een rol.

Tabel 1. Getelde aantallen in januari 2013 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Met groen is aangegeven indien het aantal >10% hoger is dan het vijfjarige gemiddelde, in zwart wanneer er geen of amper verandering is en in rood indien het aantal >10% lager is dan het gemiddelde. Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 ex. in januari 2013.

Nederlandse naam	2013	gemiddelde 2008-2012
Knobbelzwaan	24.181	27.500
Kleine Zwaan	8.856	7.900
Wilde Zwaan	3.044	2.700
Toendrarietgans	151.947	191.000
Grauwe Gans	388.430	332.900
Soepgans	8.506	9.600
Kolgans	748.791	764.000
Kleine Canadese Gans	2.412	900
Grote Canadese Gans	25.734	19.200
Brandgans	624.459	514.100
Rotgans	59.751	36.200
Nijlgans	18.477	16.500
Bergeend	71.512	46.100
Tafeleend	29.682	22.300
Kuifeend	151.504	139.400
Topper	69.128	73.900
Eider	87.442	74.300
Zwarte Zee-eend	11.457	28.700
Nonnetje	3.223	3.400
Brilduiker	10.832	10.300
Grote Zaagbek	6.713	10.800
Middelste Zaagbek	7.223	7.800
Krakeend	37.800	30.000
Smient	633.877	636.900
Slobeend	8.917	5.100
Wilde Eend	354.944	334.900
Soepeend	10.597	14.200
Pijlstaart	33.035	15.700
Wintertaling	43.556	31.000
Aalscholver	27.915	25.300
Grote Zilverreiger	2.363	1.400
Blauwe Reiger	5.299	5.800
Dodaars	3.994	3.400
Fuut	12.430	14.600
Geoorde Fuut	1.187	1.100
Waterhoen	9.314	13.300
Meerkoet	213.710	225.300
Scholekster	158.200	161.400
Kluut	1.909	2.600
Goudplevier	46.368	26.100
Zilverplevier	26.770	19.100
Kievit	133.298	70.400
Kanoet	91.956	52.400
Drieteenstrandloper	10.254	10.300
Bonte Strandloper	208.509	217.000
Rosse Grutto	65.898	53.900
Wulp	140.589	144.600
Tureluur	7.297	11.900
Steenloper	5.165	4.800
Kokmeeuw	188.073	185.900
Stormmeeuw	170.555	179.100
Zilvermeeuw	64.287	102.600
Grote Mantelmeeuw	2.542	6.700

Er werden bijna 60.000 Rotgansen geteld, een aantal dat alleen in 1994 werd overtroffen. Hoewel het (nog) niet echt koud was, verbleven er toch 71 Witbuikrotgansen in ons land.

Eenden en rallen

Werden er een jaar eerder al veel Bergeenden en Pijlstaarten geteld, de ruim 71.000 resp. 33.000 van januari 2013 vormden een record. Slobeend en Wintertaling waren relatief talrijk, vooral in het zuidwesten van het land. Beide grondeenden vonden het nog niet zo nodig om verder zuidelijk te trekken. Wellicht was dat een paar dagen later anders...

De Tafeleend kwam uit op bijna 30.000, een niveau dat sinds 2008 niet meer gehaald was. Bij Kuifeend en Topper verschilden de aantallen weinig van het vijfjarig gemiddelde. De Eider lijkt weer een beetje in de lift te zitten, met de laatste twee jaar de hoogste aantallen sinds 2005. Grote Zaagbekken waren vrij schaars, wat niet verwonderlijk is omdat de Oostzee nog amper bevroren was.

Een zorgenkindje is het Waterhoen dat na 2009 een flinke tik kreeg. Veel stabielier is de stand van de Meerkoet.

Steltlopers, meeuwen en Zeekoeten

Het aantal Scholeksters zat op het vijfjarig gemiddelde, maar dat kan de halvering op de langere termijn niet verbloemen. Kluten deden het vrij slecht. De midwinteraantallen schommelen onder invloed van de weersituatie maar nemen op de lange termijn toe. Goudplevieren waren weliswaar schaarser dan in het piekjaar 2012, maar nog altijd relatief talrijk, onder meer langs de Friese Waddenkust en rond het Grevelingenmeer. Vergeet echter niet dat het vijfjarig gemiddelde aan de lage kant is vanwege de voorgaande vorst winters, net als bij de Kievit.

De toename van Kanoeten lijkt te wijzen op een verbeterd voedselaanbod in de Waddenzee. Bonte Strandloper, Drieteen-

strandloper en Wulp zaten keurig op het gemiddelde, de Rosse Grutto kwam er net als vorig jaar een stuk bovenuit. IJslandse Grutto's overwinteren in behoorlijk constante aantallen - enkele honderden exemplaren - in de Zoute Delta, maar ditmaal ging het maar om 104 getelde vogels. In dat licht is het opvallend dat overwinterende Tureluurs, eveneens afkomstig uit IJsland, tot de grootste verliezers behoren met een afname van 39% ten opzichte van het gemiddelde.

Terwijl Kok- en Stormmeeuw zich aan het gemiddelde boekje hielden, waren Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw relatief schaars. Was vorig jaar de Drieteenmeeuw - nu weer in normaal aantal aanwezig - de grote winnaar, in 2013 was dat de Zeekoet met 361 exemplaren.

Oproep

Zonder de, vaak vrijwillige, tellers kon dit verhaal niet geschreven worden. Bent u door dit verhaal enthousiast geworden? We zijn altijd op zoek naar nieuwe tellers. De midwintertelling is de meest eenvoudige watervogeltelling. Deze vindt maar één keer per jaar plaats en men hoeft er helemaal niet ver voor op pad te gaan (maar het mag natuurlijk wel). Ook juffers en wateren in een stad of dorp zijn interessant! Mensen die mee willen doen, kunnen via het digitale portaal <http://s1.sovon.nl/default.asp?id=853> kijken welke gebieden vacant zijn en deze ook claimen. Vanzelfsprekend is opgave ook mogelijk bij een van de regio-coördinatoren of de landelijk coördinator.

Iedereen bedankt

Heel veel dank gaat uit naar alle tellers die in januari 2013 de moeite namen om één of meer gebieden te tellen. Ook de instituten en terreinbeheerders, die gegevens van vaak grote en belangrijke gebieden beschikbaar stelden, worden hartelijk bedankt.

> sovon.nl/Midwintertelling2014

● Menno Hornman & Erik van Winden